

IRODALOM.

A magyarországi középiskolák újabb szervezete történeti megvilágítással dr. *Klamarik Jánostól*. (A mű első fele.) Budapest, 1893. (Eggenberger.) 640 l. Ara?

Dr. Klamarik Jánosnak 1881-ben megjelent műve; «A magyarországi középiskolák szervezete és eljárása» volt 12 éven keresztül a tanügygyel foglalkozóknak, állami és felekezeti igazgatóknak és tanároknak középiskoláink szervezete és eljárása dolgában egyedüli útmutatójuk, tanácsadójuk, lehet mondani, törvénykönyvük, kánonuk, mely az iskolai ügy sok ágára kiterjeszkedő anyagával bármily kérdésben többé-kevésbbé kimerítő tájékoztatást nyújtott az érdeklődőknek. E mű példányai már fogyatékán vannak s új kiadás vált szükségessé. Minthogy azonban az 1883. évi XXX. törvényzikk következtében középiskoláink egész szervezete nagy átalakúláson ment keresztül, a szerző nem elégedett meg a régi mű új kiadásával, hanem a fent irt műben egy teljesen új könyvet állít a réginek helyébe, mely nemcsak anyagánál, hanem feldolgozása módjánál fogva is egészen elüt attól. A feldolgozás módjának újsága abban áll, hogy 1. a szerző összes tanügyi intézményeinket történeti megvilágítással mutatja be; 2. a törvényeket és szabályzatokat mindenütt felvilágosító, magyarázó jegyzetekkel kíséri, melyek természetesen a legmegbízhatóbb adatokon alapúlnak.

Lehetetlen az ügy minden barátjának a legnagyobb örömmel nem üdvözölni középiskolai tanügyünk egyik vezérférfiának e nagyszabású művét, melynek most első felét (40 ív) vesszük. (Második fele még ez évben meg fog jelenni.) Ily mű nélkül valóban senki sem foglalkozhatik a magyar középiskolai ügy szervezetével, igazgatásával, a nélkül, hogy lépten-nyomon meg ne akadjon s hosszas utánjárással ne kelljen egy-egy szükséges adatot beszereznie. Ily mű nélkül középiskolai tanügyünk történetének megírására senki sem vállalkozhatik, mert idejét és erejét az itt levő anyag összehordása felemésztené. S—gyakorlati hasznát nem tekintve—ebben látjuk mi e nagy munkának pädagogiai jelentőségét. Most lehet már és legyen is szó arról, hogy középiskolai oktatásunk történetét arra hivatott szakember részben vagy egészben megírja, vagy a mi egyelőre még kívánatosabb, hogy mentül többen foglalkozzanak ez egyedül reánk váró feladattal, hogy aztán majd, ha a speciális kutatások lassanként az egész terrenumot megnyitják előttünk, annál biztosabban akadjon ember az egész nagyszabású feladat megoldására is.

Hogy a műről némi fogalmat adjunk olvasóinknak, felsoroljuk főbb

tartalmát. Az egészet egy általános történeti bevezetés nyitja meg. Négy fejlődési fokot különböztet itt meg közoktatásunk történetében. Első korszak az, melyben, mint mindenütt, nálunk is az iskola első alapítója s fejlesztője az egyház. A fejlődés második foka Mária Teréziával kezdődik, ki először érezte mélyebben, hogy az iskola állami érdek s a mennyire lehetséges volt, hatalmába is ragadta az iskolák kormányzatát. Harmadik fok, midőn a nemzeti eszme behatol az iskolába, melyet épen a nemzeti erősödés melegágyának kezdenek tekinteni. A negyedik fok végre a mai állapot, mikor már tudtára jutottunk annak, hogy az iskola mindnyájunk közös szükséglete s midőn a szakképzés is minden irányban megindul, bár még csak a küszöbén állunk. E korszakot bővebben jellemzi s rámutat az okokra, melyek a fejlődés egyes phasisait létrehozták. Sajátságos, hogy az 1790—1848-ig terjedő korszakba, mely iskolaügyünk terén «a nagy nyugalom korszaka», esik nemzeti irodalmunk és politikai életünk nagy fellendülése. «Erről kell — úgy mond — történetiróinktól határozott felvilágosítást kívánnunk.»

A történeti bevezetés után azon műveknek összeállítását közli a szerző, melyek középiskoláink történetével foglalkoznak. Ez is beces adat-jegyzék.

Következik ezután a mű *első része*, mely először is utal középiskolai törvényeinkre, magyarázatokkal közli az 1883. évi XXX. törvényczikket egész terjedelmében, továbbá az 1890. évi XXX. törvényczikk szövegét (a görög ny. facultativvá tételét) történetileg is tájékoztató bevezetéssel. E rész II-ik szakasza ismerteti a tanulmányi alapot, III. szakasza a közoktatási tanács szabályzatait, a főigazgatók számára kiadott utasítást, ismerteti az autonóm iskolafentartókat s közli a felekezeti középiskolákba kiküldött miniszteri biztosok utasítását.

A második rész a tantervekkel, tantervi utasításokkal és tannyelvvel foglalkozik. Itt közli a szerző először régibb tanterveinket (a kétféle «Ratio educationis»-t, az «Entwurf» gymnasiumainak tantervét, a visszaállított helytartó tanács tantervi intézkedéseit a 60-as években, a m. k. vallás- és közoktatási miniszterium által kiadott első gymnasiumi tantervet, az autonóm felekezeti középiskolák régibb tanterveit, a debreczeni «Ratio institutionis»-t, a nagy-enyedi «Norma discendi»-t, a Zay-Ugróczy tantervet.) Ezek után mai tanterveink kerülnek sorra, a gymnasiumi, a reáliskolai tanítás terve, s a rávonatkozó utasítások, de ezekhez járulnak az azóta kiadott miniszteri rendeletek is (pl. a tornajátékok, országos tornaverseny, korcsolyázás, rendkívüli tárgyak stb. ügyében). Az állami tantervek után pedig az autonóm felekezeti iskolák tantervei következnek. Végül a katonai alreáliskolák tantervét s a tannyelvvel vonatkozó történeti adatokat, törvényczikkeket közli.

Ez érdekes és tanulságos felvilágosításokkal ellátott, nélkülözhetet-

len, gazdag anyaggyűjteményt a legmelegebben ajánljuk iskoláknak és egyeseknek figyelmébe s 2-ik részét fokozott érdeklődéssel várjuk.

—i—s.

Az egységes középiskola és nemzeti kulturánk. Irta dr. Kemény Xavér Ferencz. Budapest, 1893. Ara?

Egy, az európai műveltséget tisztelő, de önálló nemzeti műveltség után ép oly őszintén áhítózó intelligens és lelkes magyar tanár munkája e kis füzet: az *egységes középiskola ellen*. Komoly meggyőződés, nem subjectiv érzelmek és vágyak gyümölcse; ügyszeretettel, nem animositással írva; gondolatokat ébreszt, nem szenvedélyeket izgat; rábeszél, nem sérteget.

És ezzel betöltötte feladatát. Szerzője meg lehet sikerével elégedve. Szolgált az ügynek, középiskolai reformunk ügyének, mert egy-két használható eszmét vetett beléje, melyet jó lesz megszivelni. Arra komolyan maga sem számított a szerző, hogy füzetkéje meg fogja akasztani, vagy más irányba fogja terelni középiskolai reformunknak meglehetősen rohamosan megindult folyamát. Bizonyára nem reméli, hogy füzetkéje megjelenése után a közoktatásügyi kormány le fogja venni a napirendről az egységes középiskola ügyét, s helyébe teszi a reáliskola reformját, illetőleg — Kemény tervei szerint — a reálgymnasium létesítését. A reformator rendesen sokat akar, kevesebbet vár s még kevesebbet ér el.

Kemény is sokat akar: hogy az egységes középiskolának, mint szerinte helytelen intézménynek kérdését ejtsük el, a helyett reformáljuk át reáliskoláinkat a latin nyelv kötelező tanításával reálgymnasiummá; ezt kívánja nemzeti kulturánk érdeke. — Csakhogy e nagy szabású terv elfogadtatásához jóval nagyobb apparatussal kellett volna hozzá fognia a szerzőnek. Kis eszközeivel nagy dolgokat akar létrehozni.

Mert miket is mond a szerző?

Egy rövidke bevezetéssel kezd, melybe visszatekint hazánk fejlődésére 1867 óta, és a melyben sem történeti érzék, sem a tárgyalandó kérdéstről egy kis tájékoztatás nincs. Az ember azt várná, hogy az egységes középiskola kérdésének legalább hazánkban történt fejlődését vázolni fogja a szerző, vagy hogy újabb kulturális fejlődésünkről kapunk egy kis képet: hadd lássuk, mennyiben időszerű, mennyiben égető vagy nem ez a kérdés hazánkban. Minderről szó sincs. A szerző az első fejezetben már a februáriusi értekezletről szól. Ez kiinduló pontja fejtegetéseinek.

A *februáriusi értekezletet* sok helyes megjegyzés s némi kis gyanúsítás kíséretében ismerteti. Különösnek találja, hogy az egységes